

ELS REMENCES DE CALONGE

JOAN MOLLA I CALLÍS,
I ESTHER LOAISA I DALMAU

RESUM: Trets bàsics per arribar al fons de la qüestió remença: Ho eren al voltant d'un 40% de calongins. Hi havia a Calonge bastants senyors aloers. Quan fou Vila Reial envià un síndic a les Corts de Catalunya. La Sentència Arbitral de Guadalupe no acabà amb l'ordre feudal establert, sinó que el reglamentà, i provocà que la pagesia remença arribés a quasi propietària. Finalment com a record ens queda el paisatge humà de caire ancestral on encara és té costum de reivindicar els drets.

PARAULES CLAU: Història del Dret, feudalisme, paisatge.

1. ÀMBIT DE L'ESTUDI

Tal com indica el seu títol, l'hem centrat (§2) en recents investigacions sobre el moviment social dels pagesos remences per la seva emancipació, i sobre els simultanis intents calongins durant els segles XIV i XV de lliberar-se de la jurisdicció del baró¹, llavors de la Casa de Cruilles, que si bé mal acaben en “*el Calonge captiu*”² de les Cases de Requesens, de Cardona (branca de Bellpuig) i de Sessa durant l'edat moderna, completen i matisen (sense repetir) la visió divulgada per les dues obres publicades³ d'introducció a la història i geografia de Calonge i Sant Antoni.

El nostre passat va generar un paisatge urbà i rural (foto núm. 1), que ens identifica i convindria realçar-lo turísticament, i confluïm amb un resum de recents aportacions nostres (§3).

¹ Autors varis del Centre d'Estudis Calongins COLONICO, «*Calonge i Sant Antoni*», *Quaderns de la Revista de Girona* núm. 121, 2005, pàgines 24 i 25, sobre la Vila Reial, i pàgines 26 i 27, sobre les guerres remences.

² L'expressió utilitzada per Pere Caner en la pàgina 110 de *La Vall de Calonge*, obra pionera coeditada el 1983 per l'Ajuntament de Calonge i la Generalitat de Catalunya.

³ Vegeu notes 1 i 2.

Foto núm. 1: Paisatge rural i urbà de Calonge de cap al 1900. Foto de Joan Molla Presas.

2. CAP A LA REGLAMENTACIÓ DEL FEUDALISME

2.1. DRETS DOMINICALS I DRETS JURISDICCIONALS DELS SENYORS

Segons historiadors moderns, destaca el fet que al segle XI la noblesa va imposar el règim senyorial a la pagesia, la qual basculà de la llibertat cap a la servitud. El procés de feudalització del camp català es va allargar fins que els pagesos estigueren cada vegada més sotmesos (mals usos) i esclatà la violenta revolta de la Remença el segle XV⁴ (vegeu §2-4).

Intento aproximar a grans traços i des de la nostra perspectiva del segle XXI, les complexes funcions de les senyories durant la baixa edat mitjana⁵ i l'edat moderna, resumim distingint entre:

A) DRETS DOMINICALS O ALODIALS, diríem avui béns i rendes de «*la seva propietat privada*» (per al cas de Calonge, vegeu §2-2i §2-3); i

B) DRETS JURISDICCIONALS, que ens semblarien avui de l'exclusiva competència «*dels poders públics*», o tributs a pagar als mateixos, si bé llavors eren facultats exercides o rendes percebudes pels senyors feudals.

⁴ FREEDMAN, Paul H. (1988): *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, amb pròleg de Josep Maria Salrach, Edicions 62, Barcelona, pàg. 131-145.

⁵ El febrer de 2002 vam assistir a dos successius col·loquis, les actes de les quals han estat parcialment publicades. Un es va celebrar en el Museu d'Història de Catalunya, Barcelona: «El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català», Universitat de València, 2003. L'altre col·loqui va tenir lloc a Lloret de Mar: «Entre el mas i el mar: el creixement de les viles catalanes a l'edat mitjana», pàgines 7-103 de *Quaderns de la Selva* núm. 15, Santa Coloma de Farners, 2003.

Aclarirem que ni quan Calonge fou Vila Reial en el segle XV (infra §2-4), ni quan acabà el feudalisme en el segle XIX, no se suprimiren els drets dominicals o alodials. La vigent Constitució espanyola de 1978 segueix reconeixent el dret a la propietat privada i a l'herència en el seu article 33-1.

2.2. NO TOTS ELS ALOUS DE CALONGE FOREN DEL BARÓ

En el llenguatge popular, l'alou s'ha utilitzat com a sinònim de finca o immoble, tingut en domini ple, i lliure de tota càrrega.

Encara que la memòria històrica⁶ recorda el duc de Sessa com l'únic baró jurisdiccional de Calonge (segle XVIII), i a la vegada el principal senyor aloer (o alodial) del territori, també hi havia altres senyors alodials a Calonge, avui diríem diversos propietaris d'antics latifundis medievals⁷, explotats des de feia segles per obtenir rendes als seus senyors, mitjançant la seva divisió en parcel·les, o bé urbanes (cases i horts a vila o als veïnats), o bé rústiques (masos i peces de terra), concedides a famílies establertes allà perpètuament (emfiteusi), les quals milloraven dites finques amb el seu treball i inversions, i podien deixar en herència tals drets d'ús i gaudiment (o domini útil), i fins i tot traspassar-los a una altra família pagant al senyor alodial una part del preu, variable segons cada supòsit (lluïisme o foriscapi⁸).

La capbreuació és el reconeixement del domini que fa el posseïdor d'una finca a favor del senyor alodial, en escriptura pública, on consta la situació de l'immoble, llurs superfície i afrontacions, i el pagament anual de cens, en moneda o en espècie. Un capbreu és el conjunt de capbreuacions a favor d'un mateix senyor alodial en població i època determinades.

Com a exemple, oferim en l'annex I la transcripció en llatí i la traducció al català de l'inici d'un capbreu⁹:

⁶ En el nucli antic de Calonge, cada any es celebra un mercat medieval, que s'aprofita per recuperar la memòria històrica d'una faceta d'aquella època. Amb el suport de l'Ajuntament de Calonge, una parada juvenil (Cèlia Garcia, Xavier Palet i Neus Font) del mercat del 12 i 13 d'octubre de 2002 distribueix un artístic recordatori dels «525 anys de la crema del Castell» pels pagesos remences, «*Herois de la Llibertat*».

⁷ ESTEVA, Lluís, i PALLÍ, Lluís (1995): «Els llocs de la Vall d'Aro. Gissalis i el monestir guixolenc (881-1199)», Amics del Museu Municipal, Sant Feliu de Guíxols, pàgines 105-107: en cap dels documents no es troba que Calonge hagués estat possessió del monestir guixolenc; això sí, el monestir tenia aous a Calonge, juntament amb altres quinze senyors alodials.

⁸ COBOS, Antoni, edició crítica i traducció «Castums de Girona, de Tomàs Mieres» (vers 1439), Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Girona, 2001, costum XXV, pàgines 122-129.

⁹ Arxiu Històric Municipal de Calonge, capbreu Berenguer de Cruïlles 1314, ref. 1.10.11, caixa núm. 1.

Foto núm. 2: Roques Planes cap al 1900. Reculant a la baixa edat mitjana, *Trochmal* era una possessió de la Pabordia de Juliol de la Catedral de Girona. Foto de Joan Molla Presas.

a) L'any 1314, un alou situat a Calonge, pertanyia un 50% al noble Berenguer de Cruïlles, i l'altre 50% al rector de l'altar de Sant Benet, fundada a la catedral de Girona, si bé les rendes, les percebia Berenguer de Cruïlles.

b) La primera capbreuació, la fa Pere Castell, de Balbòs, Calonge, qui va jurar que ell i la seva família eren remences; tenia mas i hort; d'ambdós concreta llindars i reconeix que eren senyors aloers per meitats Berenguer de Cruïlles i el rector de l'altar de Sant Benet, fundada a la catedral de Girona; i detalla els serveis personals que cada any presta i les rendes que paga, únicament a Berenguer de Cruïlles. El document fa imaginar un paisatge medieval amb cereals, vinyes i olives.

2.3. L'ORIGEN DEL NUCLI MEDIEVAL DE CALONGE FOU LA CELLERA I NO EL CASTELL

Aquest fet es forjà en l'alta edat mitjana, és anterior a l'etapa del present estudi, intentarem donar a conèixer en un altre article detalls, fruit de la investigació històrica local iniciada fa set anys, de la qual es donà una primera notícia centrada en la seva faceta eclesiàstica¹⁰. El mateix origen

¹⁰ AYMAR, Jaume (2001): «La cellera de Sant Martí de Calonge i la consagració del 1423», *Estudis del Baix Empordà*, volum núm. 20, Sant Feliu de Guíxols, pàg. 49-64.

Foto núm. 3: Església parroquial de Sant Martí de Calonge vista des de la Torre Quadrada. Entre les dues hi ha una distància d'uns 50 m, equivalents als 30 passos eclesiàstics de la cellera que envoltava l'església a l'edat mitjana.

en una cellera, el van tenir altres poblacions de les Gavarres¹¹, i conserva encara aquest nom la Celler de Ter (la Selva).

Per comprendre els inestables equilibris senyorials i socials d'aquell Calonge dels segles XIV i XV, convé qualificar la incidència de dos estratègics alous de la Pabordia de Juliol de la Catedral de Girona¹², documentats el 1334¹³. Un era «*Trochmal*» (foto núm. 2), a l'entrada del terme de Calonge venint de l'actual Platja d'Aro, banyat pel mar.

A conseqüència de haver-se generat el nucli medieval de Calonge en règim de cellera (foto núm. 3) al voltant de l'església parroquial de Sant Martí, la Pabordia de Juliol conservava un altre alou, neuràlgic i relativament ric, ja que era una allargada franja territorial que comprenia sectors dels actuals Rifred, Vila, Pedró, Eixample, Puigtavell, Camp de la Llebre, Les Fonts i Tinar, parcel·lat en moltes finques urbanes i rústiques, concedides a perpetuïtat, a canvi de rendes i serveis.

¹¹ MALLORQUÍ, Elvis (2000): «Les Gavarres a l'Edat Mitjana», Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Girona, pàg. 120-123 i 207-211 sobre les celleres.

¹² JIMÉNEZ, Àngel (1996): «*Guia històrica de Castell d'Aro i s'Agaró*», Ajuntament de Castell-Platja d'Aro, pàg. 28-32. La Pabordia de Juliol, coneguda també d'Aro, de la Catedral de Girona, fou senyora de Castell Benedormiens, al poble veí de Castell d'Aro.

¹³ Arxiu Capitular de la Catedral de Girona, index del contingut en tots els llibres de la Pabordia de Juliol (o d'Aro) de la Catedral de Girona, ref. (552), (11, a, 2).

La part urbana era la cellera amb 18 cases, 4 «*hospicis*» i 2 cellers. La part rústega comprenia el «*Camp de ça Sala*» (per salaó de peix i carn), amb una casa i 30 horts (avui carrer de Sant Joan o de l'Educació); i 19 masos, dels quals perviuen el mas Oliver de la Serra, el mas Molla de la Riera, el mas Bou, i el mas Sabater (avui mas Gil). En total eren 42 focs de la Pabordia de Juliol l'any 1334.

Encara que com s'ha dit a l'edat mitjana els alous més rellevants pertanyen a la Casa de Cruïlles i a la Pabordia de Juliol de la Catedral de Girona, no podem oblidar altres senyors aloers en el terme de Calonge, entre ells:

a) El monestir de monges benedictines de Santa Maria del Mar¹⁴, en el collet de Sant Antoni, amb escasses rendes.

b) El monestir de Sant Feliu de Guíxols va establir el mas Oller (1441), el mas Molí (1446), i diverses peces¹⁵.

c) L'Almoïna del Pa de la Seu de Girona¹⁶.

d) Del senyor de Massanet hem localitzat un capbreu de diverses possessions de Calonge a favor de Ramon Massanet i Bernat Massanct, tots dos d'aquest lloc, respectivament anys 1395 i 1419¹⁷. Un descendent seu veurem que fou batlle reial (infra §2-5). «*Massanet*» era l'antic nom d'un paratge situat al nord-oest del terme de Calonge, part de l'actual «*Els Molins*». En el 1734 el Cadastre de Patiño llistava encara «*cases del veïnat de Massanet*».

2.4. LA JURISDICCIO: CALONGE FOU VILA REIAL ELS SEGLES XIV-XV

Una de les característiques dels segles XIV i XV a Catalunya, i també al Baix Empordà, fou la pèrdua d'habitants, provocada per una sèrie de calamitats en cadena, com collites dolentes, fams i epidèmies, entre les quals cal destacar la pesta negra (bubònica) de 1348, amb l'aparició dels masos rònecs (abandonats)¹⁸.

Davant la sobtada escassetat de la mà d'obra, als senyors no els quedà més remei que concedir els masos rònecs als supervivents d'altres masos,

¹⁴SAMSÓ, Rosalia (2003): «Vincles del monestir de Santa Maria del Mar de Calonge amb el de Sant Daniel de Girona», *Estudis de Baix Empordà*, Volum 22, Sant Feliu de Guíxols, pàg. 121-140.

¹⁵Arxiu de la Corona d'Aragó, secció "Monacals", sèrie Monestir de Sant Feliu de Guíxols, sig. n. 1583, manual dels segles XVI-XVII a partir del foli 101, notes sobre Calonge.

¹⁶LLUCH, Rosa (2005): *Els remences*, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Girona, pàg. 34, mapa del domini de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona: entre les parròquies on l'Almoïna tenia propietats, assenyala Calonge.

¹⁷Arxiu Històric de Girona, fons notarial de Calonge, ref. Cg-122.

¹⁸VICENS VIVES, Jaume (1971): *Manual de Historia Económica de España*, 8ª edició, editorial Vicens-Vives, Barcelona, pàg. 161-174.

i pactar rendes més moderades que abans. Per aquesta causa, juntament a l'augment de preus en els productes agraris, la família pagesa que va sobreviure a les successives arremeses de la pesta, va poder estalviar en poques dècades. Des de 1380 aparegué així una classe de pagesos acomodats (pagesos grassos), que a la vegada portaven tres o quatre masos, però amb la desconcertant contradicció que, malgrat tenir diners, seguien subjectes als mals usos del règim feudal. Foren capaços d'un moviment social de fons (la Remença), i formularen una sèrie de reivindicacions, per les quals lluitaren durant el segle XV (entremesclant-se en la Guerra Civil catalana 1462-72), fins veure-les reconegudes en part per Ferran II el Catòlic, en la seva Sentència Arbitral de Guadalupe de 1486 (infra §2-5).

Va haver-hi calongins partidaris de la Casa dels Cruïlles, però també va tenir adversaris; i per lliberar-se del seu senyoriu, la Universitat de Calonge (precursora de l'Ajuntament) pagà ducs vegades a la Casa dels Cruïlles, el 1371¹⁹, i llavors el 1437²⁰, esdevenint Vila Reial. Desafortunadament, en dita Guerra Civil catalana, Calonge va lluitar al costat dels perdedors, i el 1484 se li imposà la nova jurisdicció baronial dels Requesens, dels quals foren successors en el segle XVIII els ducs de Sessa .

Aclarim que Calonge va tenir una relativa importància en el Baix Empordà del segle XIV, però es va enfonsar després de la derrota a finals del segle XV. Així, si examinem les dues taules comarcals²¹ extretes dels fogatges, veiem quatre poblacions que a mitjan segle XIV ultrapassaren els 150 focs o cases (figura 1).

1. Torroella de Montgrí	306 focs (1365-70)	243 focs (1497)
2. Sant Feliu de Guíxols	233 focs (1360)	258 focs (1497)
3. Palafrugell	221 focs (1365-70)	169 focs (1497)
4. Calonge	153 focs (1365-70)	94 focs (1497)

Fig. núm. 1 Principals poblacions del Baix Empordà entre 1360-70.

Vist pels nostres ulls del segle XXI, no foren democràtiques les Corts durant la Baixa Edat Mitjana, ja que no es van celebrar eleccions generals

¹⁹ CAMÓS, Lluís, i MARQUÈS, Josep M. (1987): «Documents en pergami de l'Arxiu Municipal de Palamós», dins *Estudis sobre temes del Baix Empordà* núm. 6, Sant Feliu de Guíxols, pàg. 119-135, pergamins núm. 21, 25, 26 i 28.

²⁰ VILAR, Maria (1984): «Estudi de capitols per la llució jurisdiccional de Calonge» (Alfons el Magnànim, 1437), dins *Estudis sobre temes del Baix Empordà* núm. 3, Sant Feliu de Guíxols, pàg. 107-116.

²¹ *Història del Baix Empordà*, Diputació de Girona, 2006, documents 22 i 23, pàgines 713-717.

Foto núm. 4: Plaça de la Doma de Calonge, que a l'edat mitjana fou cementiri, on 39 remences es reuniren el 1448.

en tot el país, sinó que de vegades el rei convocava a Corts per reunir-les en cada qüestió en una ciutat diferent, i agafaven representació dels tres estaments del país, nobles, eclesiàstics (ambdós amb dominis feudals), i síndics de ciutats i viles amb jurisdicció reial i que gaudien del privilegi d'acudir a les Corts, com Calonge des de 1437.

Oferim en l'annex II una relació de 19 síndics de ciutats i viles reials que van assistir a una reunió del 2 de gener de 1456, de les Corts de Barcelona de 1454-58²², i veiem representants en aquella reunió (no van assistir-hi tots) de tres viles reials del Baix Empordà: Torroella de Montgrí, Pals i «*Colonge*», el síndic de la qual era Pere Costa²³.

2.5. ELS PAGESOS, DE REMENCES A QUASI PROPIETARIS

Del segle XV hem localitzat dues relacions, amb nom i un cognom, de caps de casa (o focs) de Calonge.

El dissabte 9 d'octubre de 1448, al cementiri (foto núm. 4) de Calonge (avui plaça de la Doma), en presència de notari i de dos testimonis, es

²² SOBREQÜÉS VIDAL, Santiago (1973): *La guerra civil catalana del segle XV* Volum I, Edicions 62, Barcelona. Sobre la crisi política a les Corts de 1454-58, vegeu pàgines 74-82 i 102-113.

²³ Arxiu de la Corona d'Aragó, biblioteca amb documents editats, Corts de Barcelona de 1454-58.

Foto núm. 5: La llegenda d'aquest monument de Sant Feliu de Pallers diu: Francesc de Ventallat, cap de la Remença 1444-1498 contra el feudalisme i per a la llibertat d'homes i dones, ací era la seva casa i aquest és el seu poble.

reuniren 39 pagesos remences, amb llicència del batlle reial Ramon Massanet, també present²⁴, annex III).

L'altra relació són els 94 caps de casa del Calonge vençut de 1497²⁵, dels quals 40 foren pagesos remences²⁶. Al final hi figuren quatre dones caps de casa i tres clergues.

En abolir-se la seva servitud a finals del segle XV, podem doncs quantificar en un 42,55% els pagesos remences, sobre el total de caps de casa de la població.

Aquestes dades confirmen la importància que va tenir la pagesia de remença a Calonge, i que alguns destacaren en aquelles revoltes pageses, que procuraven coordinar-se en la Catalunya Vella, i sofriren dramàtiques conseqüències. El castell de Calonge va ser punt de mira de l'agitació re-

mença, fins i tot en temps en què no hi havia una guerra generalitzada, ja que quan fou ocupat l'octubre de 1477, havia ja acabat la Guerra Civil catalana 1462-72, i encara no havia esclatat la segona Guerra Remença 1484-85, durant la qual el van tornar a incendiar²⁷ (foto núm. 5).

Però també ressaltem el restant, 57,45% de cases no remences, certament rurals, que cultivaven més o menys terres i amb una mica de bestiar, que ho compaginaven amb l'artesania (ferreria, tèxtil, etc.) i el

²⁴ Arxiu Municipal de Girona, XXV, 2, lligall sobre *Convocatòria dels homes de remença per a demanar en justícia l'abolició de la servitud i els mals usos, el 1448*, foli 56. Per actualitzar Jaume Vicens Vives, consulteu HOMS, Mercè *El sindicat remença de l'any 1448*, Ajuntament de Girona, 2005.

²⁵ IGLÉSIES, Josep (1991): *El fogatge de 1497*. Fundació Salvador Vives, Barcelona, pàgines 328 i 329.

²⁶ Arxiu Municipal de Barcelona, biblioteca històrica, VICENS VIVES, Jaume *El gran sindicat remensa (1488-1508)*, pàg. 87-90.

²⁷ Vegeu notes 1, 2, i 6.

comerç, induïts pel mercat setmanal; d'ençà 1442 hi hagué carnisseria (annex IV); entre dites cases comptem les dels tres clergues.

Els historiadors Antoni Lluís Sanz i després Lluís To, de la Universitat de Girona²⁸, han estudiat minuciosament la qüestió remença de la veïna Vall d'Aro, que comprenia els dos actuals termes municipals de Castell-Platja d'Aro i Santa Cristina d'Aro. Però no podem aplicar totes les seves conclusions a Calonge, ja que les seves respectives estructures d'assentaments humans i estaments socials eren dispars. En efecte, en el fogatge de 1497, sumant als de la Vall d'Aro, els focs de Fenals, Romanyà, Bell-lloc i Solius, totalitzaven 122, dels quals havien sigut remences 81 focs, o sigui un 66,39%, davant al bastant inferior 42,55% de Calonge.

El 21 d'abril de 1486, a Guadalupe (Extremadura), el rei Ferran II el Catòlic expedí la sentència arbitral, que dirimí les qüestions entre els senyors i els pagesos de remença a Catalunya²⁹. No entrem en la polèmica historiogràfica sobre si constituí un èxit o un fracàs³⁰ per a aquell moviment camperol, ni si en el segle XVI va tenir o no una efectiva aplicació general, però examinats el text de la Sentència Arbitral de Guadalupe i un conjunt de documents de la segona meitat del segle XVIII, concluïm per a la nostra localitat:

1. La sentència arbitral va mantenir el feudalisme, però el reglamentà; a finals del segle XVIII era de plena aplicació.

2. Commutà els mals usos per, o una indemnització de 60 sous per una vegada, o una renda anual de 3 sous a favor del senyor, i va reconèixer a la pagesia de remença la seva llibertat de moviments i de disposar de béns propis. Va establir així la tinença de masies i terres en mans de camperols, encara que havien de satisfer tots els drets senyorials. Segons una dita «*el pagès, pagant, és amo*» o quasi propietari.

3. La sentència arbitral, al final del seu punt 9, va conferir a la pagesia llibertat de comercialitzar les seves collites; copiem literalment en castellà antic:

«Ni tampoco puedan los dichos senyores o seniores... facerles prohibiciones que no vendan trigo, cevada, vino y otras cosas a menudo; e si tales prohibiciones por los dichos seniores les eran fechas, pronunciamos y declaramos aquellas ser nullas, y, que ellas no obstantes, los dichos pa-

²⁸ Vegeu nota 5.

²⁹ GARCIA-GALLO, Alfonso (1964): *Manual de Historia del Derecho Español*, Tomo II, antologia de fuentes, 2ª edició, Madrid, pàg. 758-761.

³⁰ Qui varen sofrir un ràpid i tràgic fracàs van ser altres revoltes de camperols europeus, com a França la «*jacquerie*» (maig-juny de 1358), o a Anglaterra la «*tylerista*» (maig-juny de 1381). Vegeu SALVADOR CLARAMUNT, *HISTÒRIA UNIVERSAL. Edat Mitjana*, Editorial 92, 2ª edició, Barcelona, 1994, pàg. 291-296, sobre les crisis agràries i l'espectre de la fam a l'Europa dels segles XIV i XV.

geses puedan vender... sin licencia e permiso de los dichos seniores.»

La historiografia consultada no comenta aquest apartat ni estudia la seva incidència posterior en l'economia catalana i en el nivell de vida dels pagesos, malgrat que es va prohibir als senyors feudals monopolitzar el comerç de les collites d'aquells, facultats a vendre a la menuda vi i altres coses.

A Calonge la pagesia sí que va fer ús d'aquesta facultat, i la venda directa de bona part de les seves collites es va generalitzar en el segle XVIII, i es va afavorir el seu nivell de vida, tal com es va explicar en l'anterior estudi³¹.

2.6. EL MAS COM A UNITAT D'EXPLOTACIÓ AGRÀRIA

A Catalunya el mas no és solament una mena de casa més sinó una institució jurídica i econòmica de caràcter definit, amb dependències, camps conreats i drets que li donen una personalitat original³².

Però una definició dels masos que només tingui en compte els seus elements immobles resulta insatisfactòria. Ens manquen els seus homes i dones (els pagesos), i tot l'entramat social en el qual estaven immersos (feudalisme, §2-1). A l'edat mitjana, gairebé a tot arreu, el mas és també una unitat de la senyoria, ja que moltes rendes es cobraven per mas i nombrosos drets s'exercien damunt de cada mas separatament.

Calonge és una població que pot oferir al visitant masos que mantenen, encara avui, una presència en el paisatge i, sovint, amb antiguitat documentable que els remunta a l'època medieval. Són realitats vives que s'han adaptat a unes funcions canviant. Encara que hagin perdut quasi tot vestigi arquitectònic de l'edat mitjana, són un testimoni viu de la presència dels homes i dones en el paisatge calongí durant moltes generacions (infra § 3).

2.7. MASOS I FONS PATRIMONIALS

Els fons patrimonials són els documents generats i reunits per una família com a resultat de la formació i administració d'un patrimoni, generalment de base agrària, transmès de generació en generació en el si d'un llinatge familiar³³ (foto núm. 6).

³¹ MOLLA, Joan (2000): «Tres fites a la història agrària de Calonge: 1734, 1882 i 1970», estudis del Baix Empordà, Volum núm. 19, Sant Feliu de Guixols, Pàg. 179-204.

³² « El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII)», actes d'un col·loqui sobre aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics, Institució Milà i Fontanals del Consell Superior d'Investigacions Científiques, Barcelona, 2001.

³³ GIFRE, Pere, MATAS, Josep i SOLER, Santí (2002): *Els arxius patrimonials*, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Girona.

Foto núm. 6: L'Antic Hospital de Calonge ha sigut rehabilitat per a biblioteca i arxiu històric municipal, amb la funció d'investigar i difondre la història local. A l'edat mitjana el paratge fou *El camp de ça Sala*, amb 30 horts, on es salava el peix i la carn.

Encara que se'n conserven diversos de Calonge i alguns inventariats, que nosaltres sabem l'únic fons patrimonial que ha sigut extractat i publicat és el de la família Bou³⁴, des del segle XIV fins principis del segle XX propietària del mas Bou de Fonts (Calonge). A mitjan segle XX, fou adquirit per la família vinguda del mas Palà (Castelladral), que tenia extractat i publicat el seu fons patrimonial³⁵.

El mas Bou (foto núm. 7) està emplaçat a la ribera esquerra de la riera del Tinar, i voltat d'espaiós jardí amb arbres per a ombra, hort i fruiters. La seva actual morfologia fou imprimita per reformes i/o ampliacions dels segles XVIII-XIX, i la rehabilitació de mitjan segle XX, que el transformà en casa senyorial, i constitueix un típic element del paisatge.

3. PAISATGE HUMÀ, URBÀ I RURAL

3.1. LA DIMENSIÓ DELS ASSENTAMENTS HUMANS INFLUEIX EN EL PAISATGE

La funció de la geografia no consisteix a subministrar llargues i avorrides llistes d'informació sobre llocs i territoris. La seva missió és molt

³⁴ DEL POZO, Monserrat (1999): «La Farmàcia de Calonge i la família Bou», *Estudis del Baix Empordà* núm. 18, Sant Feliu de Guíxols, pàgines 153-178. Es dona publicitat a la part referent de l'inventari familiar de la casa Ferrer Noguera de Besalú, que custodia llibres de la Farmàcia Bou de Calonge i documents del mas Bou i del mas Mont, fins la primera meitat del segle XIX. L'història d'ambdues masies, finques núm. 2073 i núm. 2074 de Calonge, pot prosseguir-se en els folis 214 i 221, respectivament, del tom 487, i passades, al Registre de la Propietat de Palamós.

³⁵ «Palà de Torroella i el recuerdo de San Lorenzo de Brindis», pel Pare Andreu de Palma de Mallorca (Caputxí), Barcelona, 1948, pàgines 23-59.

Foto núm. 7: El mas Bou de Fonts cap al 1900, quan encara era dels descendents de la família Vidal àlies Bou del segle XIV. Foto de Joan Molla Presas.

més complexa i té com a objectiu primordial aconseguir una comprensió global d'aquell territori i els seus problemes³⁶.

Aquest estudi, el delimitem al Baix Empordà en general, a Calonge i Sant Antoni en particular, i al problema de conservar i explotar turísticament els paisatges urbans (nuclis antics) i rurals heretats de la baixa edat mitjana i de l'edat moderna, actualment en greu perill de falsejar-se o fins i tot de desaparèixer.

Per aproximar-nos al coneixement del paisatge remot d'una població (aquí facetes dels pagesos remences) necessitem, és clar, localitzar tot el que encara queda d'aquella època: edificis, escuts, inscripcions, llibres, documents, tradicions, etc., però sense estudiar-lo aïlladament (solen faltar pistes), sinó reflexionar amb comparació amb el que queda en les poblacions properes i similars, i amb el que sabem que allà passava. O sigui comparant Calonge amb poblacions d'una mostra comarcal amb dimensions homogènies, i pel que coneixem de la història del Baix Empordà, Calonge sempre ha figurat immediatament darrera de les seves principals poblacions, per tant no podem comparar-lo amb altres massa petites.

³⁶ PUYOL, Rafael (1990): *Geografia humana*, Ediciones Pirámide, Madrid, pàgines 300-303; per distingir entre ciutat i poble rural, suggereixen segons països diferents llindars en habitants; per a Espanya proposa uns 10.000 habitants.

Foto núm. 8: El collet de Sant Antoni intentant sobreviure arran de mar.

3.2. ELS PRINCIPALS ASSENTAMENTS HUMANS DEL BAIX EMPORDÀ

Catalunya és una de les comunitats de l'Estat espanyol on és més acusat el fenomen de l'anomenat minifundisme municipal. Segons dades de 1987³⁷, hi havia a Catalunya 940 municipis, dels quals 721 tenien menys de 2.500 habitants, 184 municipis entre 2.500 i 24.999 habitants, i 35 municipis més de 25.000 habitants.

Aquesta teoria sobre el minifundisme municipal ha sigut discutida. Així Sant Antoni de Calonge sorgí en el segle XVIII com a nucli marítim de població, amb construcció naval i port propi; des de l'edat antiga fins al segle XVII solament tenim localitzada *el collet* (foto núm. 8), encara que amb notícies de torre de defensa i de port baix medieval. Sant Antoni fou municipi independent entre 1936 i 1939, i el 1937 es va passar a denominar-se Llevantí de Mar³⁸.

Actualment el Baix Empordà té 36 municipis, dels quals 27 amb menys de 2.500 habitants, i Calonge (amb Sant Antoni) segons veiem en la figura 2, va acomiadar el segle XX essent la seva sexta població³⁹.

³⁷ MIR, Josep (1991): *La reforma del règim local a Catalunya*, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, pàg. 118

³⁸ Ordre del conseller de Governació i Assistència Social de 24 de setembre de 1937, Diari Oficial de la Generalitat núm. 271, 28 setembre 1937, pàg.1321 i 1322.

³⁹ Quadre elaborat seleccionant dades dels anuaris social i comercial d'Espanya 2001, edicions "la Caixa".

ELS REMENCES DE CALONGE

Municipi (més de 2.500 ha.)	Habitants en el 1999	% nascuts en el mateix municipi	Nivell econòmic
1. Sant Feliu de Guíxols	18.403	37,5%	8
2. Palafrugell	18.154	42,9%	8
3. Palamós-Sant Joan	14.959	41,6%	9
4. Torroella de Montgrí	8.454	39,0%	9
5. La Bisbal d'Empordà	8.264	44,1%	8
6. Calonge-Sant Antoni	6.783	23,6%	9
7. Castell-Platja d'Aro	6.688	20,3%	10
8. Begur	3.411	26,7%	9
9. Santa Cristina d'Aro	2.902	19,2%	9

Fig. 2. Calonge-Sant Antoni dins el Baix Empordà a finals del segle XX.

Si assumim el concepte de paisatge humà⁴⁰, ens identifiquem dins d'aquest 23,6% amb ascendència autòctona de Calonge-Sant Antoni, i encara que el percentatge és baix, el nostre peculiar passat, amb el seu atractiu tradicional i turístic⁴¹, no té perquè diluir-se si som capaços d'investigar-lo amb rigor, debatre'l sense exclusions i divulgar-lo amb il·lusió i amplitud de mires, i sensibilitzar els poders públics.

3.3. JORNADES EUROPEES DEL PATRIMONI A CATALUNYA

El paisatge és una constant en les nostres vides, a més hi té molta incidència fins el punt que els nous usos del territori i la pressió urbanística ens ha fet agafar consciència d'aquest fet. La Unió Europea, des de fa temps, ha començat diferents iniciatives que han tingut un bon acolliment a Catalunya. Unes de més lúdiques són les Jornades Europees del Patrimoni, que aquest any s'han iniciat a Sant Antoni de Calonge⁴², per donar a conèixer el nostre patrimoni natural i cultural, sobretot el que fa

⁴⁰ BARBAZA, Yvette (1988): *El paisatge humà de la Costa Brava*, Edicions 62, Barcelona, volums I i II.

⁴¹ LOAISA DALMAU, Esther (2004): «La transformació territorial de Sant Antoni pel turisme», *Estudis del Baix Empordà*, Volum núm. 23, Sant Feliu de Guíxols, pàg. 199-228.

⁴² Amb la presència delirector de la representació de la Comissió Europea a Barcelona, el senyor Manel Camós, que va explicar cada una de les línies d'actuació que segueixen, a la seu de la Germandat Artur Mundet, el 29 de setembre de 2006 exposaren les primeres ponències locals, la geògrafa Esther Loaisa, i la biòloga Conxita Rodríguez.

referència als dos nuclis històrics, el que d'ells s'ha pogut esbrinar i en quin estat malauradament es troben en l'actualitat.

Per una altra banda, dins uns àmbits més restrictius el 25 d'octubre de 2006 vam assistir a unes jornades sobre paisatge a Barcelona on es presentà el programa Interreg IIIB MEDOCC per a la cohesió dels territoris del sud d'Europa, per veure línies estratègiques d'actuació en el paisatge comunes⁴³.

Les directrius que asenyala el *Conveni europeu del paisatge* estan orientades a preservar-lo com a component de la qualitat de vida (reflexioneu sobre la columna dreta a la fig. núm. 2) i del patrimoni col·lectiu dels europeus. Les ha aplicat a Catalunya, un país de paisatges, la llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge. Cal que les persones se sentin coresponsables i la decidida iniciativa de l'Administració pública hi col·labori. El lleure i el turisme són activitats lligades a la qualitat de vida de les persones i que fan del paisatge un recurs social i econòmic de primer ordre⁴⁴. El nou Observatori del Paisatge té la seu tècnica a Olot.

Dins aquesta línia, tres entitats⁴⁵ del municipi han participat en una comissió municipal, per procurar protegir al màxim possible el collet de Sant Antoni i el seu entorn, on recordem que a part del monestir de Santa Maria del Mar, dins de la vil·la romana, hi ha una de les terrissaries més importants de l'època, ja que és la única de Catalunya que s'ha trobat quasi entera.

3.4. CONGRÉS DEL MÓN RURAL DE CATALUNYA 2006

Sens dubte, davant la importància que té el territori rural a Catalunya, ja que representa el 85% del total de la seva superfície, calia una profunda reflexió sobre en quin estat realment es trobava i plantejar-se quines perspectives són necessàries per al futur per evitar la seva degradació en un lloc on els paisatges humans tenen un cert pes ja que des de sempre hi ha hagut una interrelació molt rica entre l'home i la natura, i qualsevol canvi pot trencar aquest equilibri (foto núm. 9). Per tant, es feia prioritari aconseguir un criteri adient de sostenibilitat entre les activitats agràri-

⁴³ Va tancar l'acte un vell conegut per nosaltres, el director general d'Arquitectura i Paisatge, el senyor Joan Ganyet, ja que l'entitat Colònica l'havia convidat a participar en dues ocasions a les Trobades Culturals del municipi.

⁴⁴ *Línies estratègiques d'actuació en paisatge*, Direcció General d'Arquitectura i Paisatge, Barcelona, 2006, pàg. 50-53.

⁴⁵ Associació de veïns i amics de Sant Antoni, Colònjco i Ateneu Popular de Calonge.

Foto núm. 9: A l'antiga Universitat de Cervera el 3 de febrer de 2006 es celebrà una assemblea amb el lema: "La terra, un bé a protegir".

es, i el medi natural, i reconduir aquesta atracció del món urbà cap al món rural⁴⁶.

Com a punts negatius tenim la falta de plans que protegeixen aquest paratges ancestrals de les pressions urbanístiques, i pocs punts de venda directa del pagès al consumidor, per cert a Catalunya molt inferiors als de França. Com a contrapunt a escala local, trobem a Calonge i Vall-llobrega la Fundació Privada Remença XXI, a qui el Consorci de les Gavarres ha donat el X premi Cirera d'Arboç 2006, per la gran tasca realitzada a favor de la protecció del patrimoni natural i cultural de la vall del Tinar (Calonge), compresa dins la Zona d'Interès Etnològic, que pretén conservar la nostra pagesia tradicional⁴⁷.

3.5. LA REINVIDICACIÓ DEL NOSTRE PAISATGE HUMÀ

Els paisatges humans de caire ancestral del nostre municipi, tant urbans com rurals, són palpats, sobretot per una franja important de la població autòctona (supra § 3-2), i fins i tot ens atreviríem a dir que en aquesta temàtica, hem sigut pioners.

Una cosa és el paisatge tractat en forma figurativa, ressaltant la seva perspectiva i bellesa, que va molt bé des del punt de vista lúdic i fins un cert punt per fer propaganda, i una altra cosa són les imatges que no con-

⁴⁶ Esther Loaisa, com a vocal de cultura de l'Ateneu Popular de Calonge, va participar en el I Congrés sobre el Món Rural de Catalunya, amb la ponència: "Protecció i usos del sòl mitjançant el Pla territorial de l'Empordà, principalment a Calonge-Sant Antoni i a Vall-llobrega", i va estar seleccionada per anar el 3 de febrer de 2006 a l'assemblea de Cervera: "La terra, un bé a protegir".

⁴⁷ MOLA, Joan, i LOAISA, Esther (2006): Visions de la pagesia de Calonge des de la fi del segle XVIII a la fi del segle XX, Estudis del Baix Empordà, Volum 25, Sant Feliu de Guixols, pàg. 185-224.

corden amb la realitat, efímeres i cares de mantenir, perquè s'han d'anar renovant.

En l'actualitat si ens centrem a Calonge i Sant Antoni amb l'acció de les entitats que defensem el patrimoni cultural i/o natural, cada una amb el seu estil, ens trobem amb diversos fets que s'intenten solucionar amb línia intervencionista (supra § 3-3).

Sense deixar aquest mateix objectiu, l'Ateneu Popular de Calonge ha pogut participar activament vers al Pla director territorial de l'Empordà⁴⁸, ja sigui mitjançant les reunions on s'han convocat les entitats, o a través d'al·legacions per poder opinar i recordar-hi que dins el nostre terme municipal hi ha zones inundables que s'han d'assenyalar, per evitar possibles nous danys materials, i sobretot pèrdues humanes, a part de reivindicar la importància del nostre patrimoni històric, i el deure de protegir els nuclis antics de Calonge-Sant Antoni, i així mateix, ja que parlem de la pagesia remença, defensar la primera Zona d'Interès Etnològic de Catalunya.

Ara bé, entrar a parlar del paisatge humà significa canviar de dimensió i deixar de banda l'anàlisi planer i començar a aprofundir de manera global, defugint de la fragmentació i apostant per la cohesió. Aquesta postura no sempre ha tingut gaires amics, per exemple als seixanta trobem en Pere Caner i la seva "Vall de Calonge" que no van ser acceptats en certs ambients.

ANNEX I

CAPBREU BERENGUER DE CRUÏLLES 1314⁴⁹

Hoc est translatum sumptum mandato venerabilis judicis ordinarii loci de Colonico a quodam libro capitibrevii antiqui inventi in protocollis notarie de Colonico, cuiusquidem translati tenor sequitur et est talis:

«Hoc est capudbreve nobilis Berengarii de Crudillis et rectoris <altaris> sancti Benedicti sciti (sic) in ecclesia Gerundensi de omnibus terris, censibus et aliis juribus que sunt ipsorum simul et indivise, scilicet, census et jovas et traginas et batudes et podadas et vindimiatas et olivegades et cistellas et quest d'oli; infrascripta recipit solum dictus nobilis et nichil inde recipit dictus rector, pro qua non ponitur inferius census nec alia que recipit dictus rector. Quod capudbreve fuit receptum anno Domini MoCCCoXIIIo secundum (?) seriem infrascriptam:

»In primis, Petrus Castelli, de Balbon<ibu>s, <de Colonico>, jurando dixit se esse hominem proprium, solidum et quitium cum prole sua et cum uxore sua <pro> predictis dominis simul indivise. Et dixit tenere pro predictis dominis quendam mansum suum quo inhabitat cum clauso orto. Affrontat dictum mansum ab oriente in camino; a meridie et ab occidente, in suo honore quem tenet [pro] predicto nobili et Galcerando de Ripparia simul ind[iv]ise;

⁴⁸ Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 20-10-2006, pàgines 43365 a 43381.

⁴⁹ Transcripció, traducció i notes per l'historiadora Sílvia Mancebo Gracia. Vegeu nota 9.

a circio, Bernardi Lobera; et dat quartum et braciati[cum] predictis dominis simul indivise. Affrontat dictum or[itu]m ab oriente in torrente; a meridie, in area dicti mansi; a[b] occidente et a circio, in carrario; et dat tertia, laudim[ia] et foriscapia et (...). Item facit predicto nobili, scilicet, unum caponum annuatim pro censu, item unam jovam tempore scendi annuatim, item unam batudam et unam treginam tempore junii, item unam podatam et vindemiatam et unam olivegadam, item duas cistellas annuatim et quest d'oli; et dictum censum predictum dictus Petrus Castelli facit predicto nobili Berengario de Crudilliis et nichil inde recipit de [...]o censu dictus rector. [...]»

Aquest és el trasllat fet per manament del venerable jutge ordinari del lloc de Calonge d'un llibre de capbreu antic trobat entre els protocols de la notaria de Calonge, el tenor del qual segueix a continuació i és aquest:

«Aquest és el capbreu del noble Berenguer de Cruïlles i del rector <de l'altar> de sant Bennet fundat a l'església⁵⁰ de Girona de totes les terres, censos i altres drets que els portanyen de manera conjunta i indivisa, a saber, els censos, joves, tragues, batudes, podades, veremades, olivegades, cistelles i *quest d'oli*⁵¹; i els rep només l'esmentat noble, mentre que el rector no en percep res, raó per la qual no s'hi inclouen censos ni altres drets que rebí aquest últim. Aquest capbreu es va rebre l'any del Senyor de 1314 segons la seqüència següent:

»En primer lloc, Pere Castell, de Balbós, <de Calonge>, va declarar sota jurament que era home propi, soliu i quití, juntament amb la seva descendència i la seva muller, d'aquests senyors de manera conjunta i indivisa. I va declarar que tenia per ells un seu mas en el qual habitava, amb un hort clos. Aquest mas afronta a orient amb el camí; a migdia i a occident, amb una honor seva, que té pel dit noble i per Galceran de Riera de manera conjunta i indivisa, i a cerç <amb una honor> de Bernat Llobera; i paga quart i braçatge als esmentats senyors de manera conjunta i indivisa. I l'hort afronta a orient amb el torrent; a migdia, amb l'era del mas, i a occident i a cerç amb el carrer; i paga terços, lluïsmes i foriscapis i (...). I també dona a l'esmentat noble, a saber, un capó cada any com a cens, una jova cada any en el temps de la sega⁵², una batuda i una tragina al mes de juny, una podada, una veremada i una olivegada, dues cistelles cada any i *quest d'oli*⁵³; i l'esmentat Pere Castell paga aquest cens al mencionat noble Berenguer de Cruïlles, mentre que el dit rector no en rep res. [...]

ANNEX II

CORTS DE BARCELONA 1454-1458

Reunió del braç reial de 2 de gener de 1456 (foto núm. 10).

IIIC MUTATUR ANNUS⁵⁴.

Mes arrant diuenres a dos del mes de janer del any de la Nativitat de Nostre Senyor M.CCCC. cinquanta sis, la stament reyal en son apartament aiustat en lo qual eren presents los honorables:

⁵⁰ És a dir, l'església de la seu o catedral de Girona.

⁵¹ En català a l'original. El mot *quest*, que no apareix recollit als glossaris de referència i es presenta als diccionaris usuals amb un significat que no s'adequa a aquest context, sembla relacionable amb el terme *quèstia*.

⁵² *tempore scendi*; s'ha considerat la forma "scendi", que no s'ha pogut documentar, una variant errònia del gerundi, declinat en genitiu, del verb *scindo* (3a. conjugació, "tallar"), l'expressió correcta del qual hauria de ser *scindendi*.

⁵³ Vegeu la nota número 51.

⁵⁴ Vegeu nota 23.

Foto núm. 10: Torroella de Montgrí. Terres del ric Baix Ter i al fons l'església de Torroella de Montgrí. A la baixa edat mitjana fou vila reial i un seu sindic es reunia amb els de Pals i de Calonge a les Corts de Barcelona el 2 de gener de 1456.

En Bertran Tarro.....	} De Barchinona
En Ramon dez Pla	
En Johan Bach.....	
Misser Johan Dalmau	
En Franci de Bosch, de Leyda	
En Franci Sempso, de Gerona	
En Bernat Aybri, de Perpinya	
Misser Ramon Soler, de Visch	
Nicholau Paschal, de Vilaffranca de Penedes	
Loreny Ros, de la Vila Campro [don]	
Luys Dolibes, de la vila de Berga	
Johan Planas, de Torroella de Mongri	
Barthomeu Alcouer, de la vila de Cochliure	
Pere Comes, de la vila de Cambrils	
Simeon Sala, de la vila de Sent Pere dor	
Barthomeu Miro, de la vila de Pals	
Pere Figuerola, de la vila dels Prats del Rey	
Pere Costa, de Colonge	
Pere Robio, del Arbos, Sindichs	

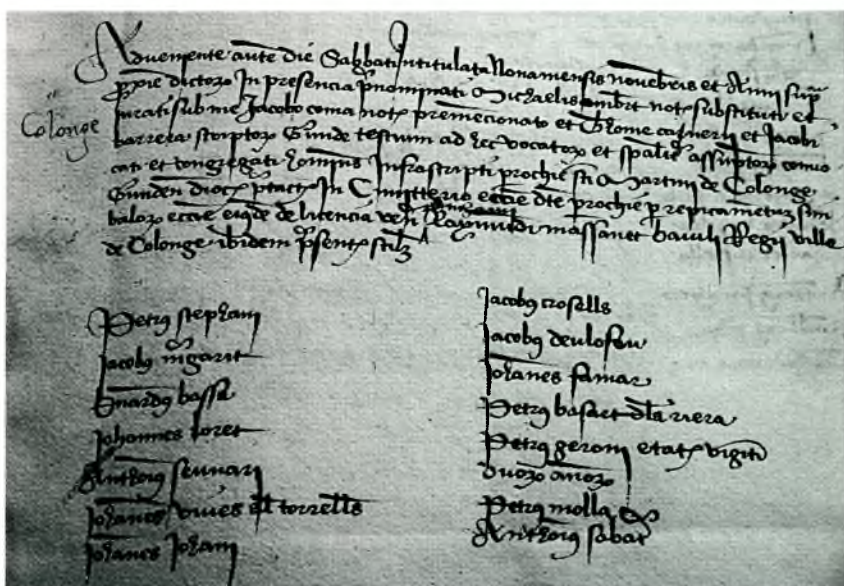

Foto núm. 11: Encapçalament i principi de la relació dels remences calongins reunits l'any 1448. Reproducció autoritzada per l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona.

ANNEX III

ELS REMENCES CALONGINS REUNITS L'ANY 1448⁵⁵

1. Petrus Stephani
2. Iacobus Margarit
3. Bernardus Bassa
4. Iohannes Lorez
5. Anthonius Sennary
6. Iohannes Vives alias Torrelles
7. Iohannes Iohani
8. Iacobus Crosells
9. Iacobus Deulofeu
10. Iohannes Famar
11. Petrus Basart de la Riera
12. Petrus Geroni
13. Petrus Molla⁵⁶

⁵⁵ Transcrit per la historiadora M. Mercè Homs i Brugarolas. Vegeu nota 24.

⁵⁶ Pere Molla, pagès rmcença del mas Molla de la Riera, havia venut el 18 de febrer de 1440 al seu veí Andreu Vidal, àlies Bou (avui mas Bou), una peça de terra erma de dues vessanes, situada en el paratge Camp Palau, que posseïa en «franch alou»; vegeu nota 34. Això és un exemple que els remences de Calonge, encara que subjectes a servitud per raó d'una masia, podien tenir altres finques pròpies i lliures de tota prestació feudal.

14. Anthonius Sabater
15. Iohannes Basart
16. Anthonius Cosmes alias Boet
17. Salvator Textorum
18. Iohannes Petri Andree
19. Iohannes Saguer
20. Iohannes Oller
21. Anthonius Rosseyllo alias Domenech
22. Anthonius Sureda alias Vilar
23. Bernardus Maspéra
24. Bercngarius Sunyer
25. Andreas Vilanova
26. Iacobus Arnost
27. Anthonius Saltla
28. Petrus Vives
29. Barnardus Rogers
30. Petrus Sureda
31. Andreas Blanch
32. Petrus Mercader
33. Bernardus Sunyer
34. Martinus Basart
35. Iohannes Boquer
36. Iohannes Castella⁵⁷
37. Anthonius Ianoher
38. Guillelmus Perehio
39. Bernardus Riera

ANNEX IV

LA CARNISSERIA CALONGINA D'ENÇÀ 1442⁵⁸

«A los 25 de Agosto de 1442, el Señor Bayle Genl. de Catalunya Don Jayme Janér estableció a Pedro Pomató abitante en la Villa de Palamós la facultad de tener dos tablas de carniceria en el lugar de Sn. Marti de Calonge en el parage que le pareciere dabajo de dho Lugar;⁵⁹ y para hacer el edificio correspondiente, pudiendo vender en ellas toda especie de carnes con privativa a qualesquier en el mencionado Lugar; reservandose Su Magd. para el caso de no ser suficientes las indicadas dos tablas para dar el abasto al referido Lugar por razon de aber aumentado el numero de sus vecinos, la facultad de establecer o conceder otras tablas de carniceria: Bajo el censo pagadero en el dia de Navidad de 1 L por cada tabla, que juntas hacen el de.....2 L»⁶⁰

⁵⁷ Joan Castellà tal vegada era el successor del també pagès remença Pere Castell (vegeu annex I), perquè eren freqüents petites variacions d'antropònims o la seva evolució en escriure els successius documents.

⁵⁸ Arxiu de la Corona d'Aragó, secció Rcial Patrimoni, Batllia General, sèrie Establiments i Precaris (abans carpetes metàl·liques), avui caixa núm. 8. Es tracta d'un foli-resum, en llengua castellana, del segle XVIII, indicatiu que la carnisseria de Calonge seguia pagant el cens al rei.

⁵⁹ El nucli medieval de Calonge està assentat en un monticle, i la carnisseria es va establir «dabajo de dicho lugar», o sigui als afores del seu nucli medieval.

⁶⁰ Sistema monetari català medieval: L= lliura = 20 sous = 240 diners.